

Skladenjsko-pomenska analiza stavkov z uvajalnimi oziralnopoljubnostnimi vezniki

KRISTINA GREGORČIČ, DEJAN GABROVŠEK

*Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2,
SI 1000 Ljubljana, kristina.gregorcic@ff.uni-lj.si;
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 2,
SI 1000 Ljubljana, dejan.gabrovsek@zrc-sazu.si*

DOI: <https://doi.org/10.18690/scn.17.2.198-218.2024>

1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article

Namen prispevka je prikazati skladijska okolja in pomenske lastnosti stavkov, ki jih uvajajo oziralnopoljubnostni vezniki, ter jih umestiti v širši kontekst medjezikovnih raziskav. Oziralnopoljubnostni vezniki izražajo poljubnost in prosto izbiro, zato uvajajo stavke, ki poimenujejo množico nosnikov oz. pogojev, med katerimi je mogoče prosto izbirati. Odvisno od vezljivosti in družljivosti povedka matičnega stavka lahko oziralnopoljubnostni vezniki uvajajo vezljive ali družljive odvisnike. Hkrati lahko uvajajo tudi soledja, v katerih stavek z oziralnopoljubnostnim veznikom izraža odnos govorca do povedanega ali opravlja povezovalno vlogo na ravni stavkov ali večjih besedilnih enot.

The aim of this paper is to illustrate the syntactic environments and the semantic features of clauses introduced by Slovenian *koli*-pronouns (also known as randomness relative pronouns), and to place them in the broader context of cross-linguistic research. *Koli*-pronouns express arbitrariness and freedom of choice, and thus introduce clauses that name sets of equally selectable referents or conditions. Depending on the type of complementation required by the superordinate clause, *koli*-pronouns can introduce nominal or adverbial clauses, functioning as subjects, objects, subject complements, object complements or adverbial adjuncts. They can also introduce disjuncts, which express the speaker's attitude to the utterance, or conjuncts, which serve to link clauses or larger units of text.

Ključne besede: odvisnik, soledje, oziralnopoljubnostni zaimsek, skladnja, semantika, poljubnost, prosta izbira

Key words: subordinate clause, disjunct, conjunct, *koli*-pronoun, syntax, semantics, randomness, free choice

1 Uvod¹

V prispevku proučujemo stavke, ki jih uvajajo oziralnopoljubnostni zaimki, npr. *kdorkoli*, *karkoli*, *kjerkoli*. Nevezniško rabljeni oziralnopoljubnostni zaimki v nenegativnih modalnih okoljih izražajo poljubnost oz. prosto izbiro, v pomensko negativnih okoljih pa se v rabi in pomenu približujejo poljubnostnim zaimkom (Gregorčič 2023, 2024). V pričujočem prispevku se osredotočamo na primere, v katerih se stavčnočlenski pridružuje še vezniška vloga oziralnopoljubnostnih zaimkov (nevezniška raba (oziralno)poljubnostnih zaimkov je obravnavana v Gregorčič 2021, 2023, 2024).

Stavke, ki jih uvajajo oziralnopoljubnostni zaimki, v nadaljevanju delimo glede na njihovo vlogo v povedi, in sicer na vezljive odvisnike (1), družljive odvisnike (2) in soledja (3). Za slednja velja, da se nanašajo na vsebino drugega stavka in ga komentirajo, vendar niso v podrednem razmerju do njega – v soledju je zato izražanje poljubnosti nad oziralnostjo.

- (1) *Kdorkoli bo na koncu zmagal, si bo to zaslužil.*
- (2) *Podjetje bo propadlo, kdorkoli bo prevzel direktorski položaj.*
- (3) *Kakorkoli obrnemo, star sem šele 19 let.*

Ker v ospredje postavljamo vezniško vlogo oziralnopoljubnostnih zaimkov, jih v prispevku imenujemo oziralnopoljubnostni vezniki.

1.1 Metodologija iskanja zgledov

V prispevku predstavljeni zgledi so iz korpusa *Gigafida 2.0*. Večino smo pridobili s spodnjima iskalnima kodama:

- (a) iskanje zgledov z ločilom, ki mu sledi oziralnopoljubnostni veznik, pri katerem se *koli* piše skupaj z oziralnim delom: `[tag="U"][[lemma="k.*koli"]]`;
- (b) iskanje zgledov z ločilom, ki mu sledi oziralnopoljubnostni veznik, pri katerem se *koli* piše ločeno od oziralnega dela: `[tag="U"][[lemma="k.*"] [word="koli"]]`.

Izjema so zgledi, ki smo jih v skladu z jezikoslovnimi testi preoblikovali sami. Te smo v besedilu označili z apostrofi (').

¹ Članek je nastal kot del programa P6-0038 Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju, ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

2 Teoretična opredelitev skladijske vloge in pomena stavkov z uvajalnimi oziralnopoljubnostnimi vezniki

Oziralnopoljubnostni vezniki uvajajo različne stavke, samo iz veznika pa je nemogoče ugotoviti vlogo celotnega stavka, kar je splošna značilnost nepolnoperskih oz. funkcijskih besednih vrst. V tem razdelku bomo obravnavali merila, na podlagi katerih smo oblikovali tipologijo stavkov z uvajalnimi oziralnopoljubnostnimi vezniki.

Najpomembnejše merilo za razlikovanje med odvisniki in soredji je prisotnost oz. odsotnost stavčnočlenske vloge obravnavanega stavka. Če stavek, ki ga uvaja oziralnopoljubnostni veznik, stavčnočlenske vloge nima, gre za soredje, čeprav je včasih meja težje določljiva, kot bomo pokazali v razdelkih 3.2.4.2 in 3.3.1.

Stavki, ki opravljajo stavčnočlensko vlogo (v teh primerih gre vedno za odvisnike (Gabrovšek 2024a)), so določljivi glede na zasedenost vezljivostnih mest povedka matičnega stavka: če vsa vezljivostna mesta niso zapolnjena, lahko predvidevamo, da je odvisnik, ki ga uvaja oziralnopoljubnostni veznik, vezljiv. Tako lahko tudi ugotovimo, ali je odvisnik osebkov, predmetni, povedkovodoločilni ali prislovnodoločilni (tj. vezljivi krajevni). Če so vsa vezljivostna mesta zasedena, lahko predvidevamo, da je odvisnik družljiv, torej prislovnodoločilni (tj. družljivi krajevni, časovni, načinovni ali poljubnostno pogojni).

V pomoč pri določanju vrste odvisnika je, da vezljive odvisnike uvajajo le oziralnopoljubnostni vezniki, ki samostojno ali kot del besedne zveze tvorijo samostalniško zvezo (4–5), krajevne in časovne odvisnike pa le oziralnopoljubnostni vezniki, ki tvorijo prislovno zvezo (*kjerkoli*, *kamorkoli*, *koderkoli*, *kadarkoli*). Poljubnostno pogojne odvisnike in soredja lahko uvajajo vsi oziralnopoljubnostni vezniki (6–7).

- (4) *Kdor koli bo osvojil naslov, si ga bo zaslužil.*
- (5) *Katerakoli politična stranka ali koalicija je ali bo na oblasti, vsaka se bo morala soočiti z istimi pojavi in problemi.*
- (6) *Karkoli naredim, imam pozneje vedno slab občutek.*
- (7) *Kakorkoli je obračala, dan ni bil najboljši.*

Edinstvena lastnost poljubnostno pogojnih odvisnikov je možnost prirednega povezovanja stavkov z uvajalnimi oziralnopoljubnostnimi vezniki, katerih stavčnočlenska vloga znotraj odvisnika je različna, saj velja, da so lahko priredno povezane le enote z enako stavčnočlensko vlogo (Gabrovšek 2024č). V zgledu (8) sta priredno zložena stavek z uvajalnim prislovnim oziralnopoljubnostnim veznikom in stavek z uvajalnim samostalniškim oziralnopoljubnostnim veznikom. To kaže, da veznik stavčnočlensko vlogo opravlja le znotraj odvisnika, ne vpliva pa nujno na stavčnočlensko vlogo odvisnika kot celote (Žele 2017: 88).²

² V zglelih so odebeljeno označeni tisti deli, na katere se neposredno nanaša obravnava.

- (8) *Kamorkoli greste, karkoli hočete, to nikoli ne sme biti opravek, temveč vedno tudi družabno srečanje, pogovor.*

Svojevrstna lastnost poljubnostno pogojnih odvisnikov je tudi možnost pretvorbe v odvisni stavek z obvezno izraženo odnosnico *ne glede na to* ali v množico priredno zloženih pogojnih odvisnikov (gl. Gregorčič 2021, 2023), kot bomo pokazali v razdelku 2.3.

2.1 Prisotnost ali odsotnost odnosnice

Odnosnica je zaimek in v nekaterih primerih tudi prislov, ki stoji v matičnem stavku in kaže stavčnočlensko vlogo odvisnika (Gabrovšek 2023b: 44). V večini primerov je lahko izpuščena, kar velja tudi za zgled (9), v katerem je odnosnico *tam* mogoče izpustiti.

- (9) *Kamorkoli se je premaknil, **tam** je bila stotinja fotoreporterjev in kamer.*

Odnosnica hkrati nastopa tudi v vlogi anafore (9) ali katafore (10), s tem da je katafora pogostejša (Gabrovšek 2024c).

- (10) *Večina si predstavlja, da pri nas vemo za vse, karkoli se zgodi v morju.*

Poudariti je treba, da vsak zaimek v matičnem stavku ni nujno odnosnica. Slednja se mora namreč nanašati na celotni podredni stavek in se z njim ujemati v stavčnočlenski vlogi, saj je del istega stavčnega člena. Zaimek *to* v zgledu (11) ni odnosnica, ker se nanaša le na povedek v odvisnem stavku (tj. na zmago), sam pa v matičnem stavku opravlja vlogo predmeta in ne vloge osebka, ki jo opravlja odvisnik.

- (11) *Kdorkoli bo na koncu zmagal, si bo **to** zaslužil.*

Soredja odnosnice nimajo. Če se na soredni stavek ali na njegov del nanaša zaimek v drugem stavku, zaimek ne opravlja vloge odnosnice, temveč le vlogo anafore ali katafore.

- (12) *Kamorkoli greste, karkoli hočete, **to** nikoli ne sme biti opravek, temveč vedno tudi družabno srečanje, pogovor.*

2.2 Temeljne lastnosti soledij in primerjava z obravnavo v angleških slovnica

Kot že omenjeno, del zgledov, ki jih uvajajo oziralnopoljubnostni vezniki, uvrščamo med soledja. Taka uvrstitev je za slovenistično jezikoslovje nova, prvič pa je bila uvedena v Gabrovšek (2023).³

Temeljna lastnost soledij je njihova komunikacijska vloga, ki se deli na tri kategorije:

- (a) govorec se odziva na zunajjezikovni dogodek;
- (b) govorec s sporočanjem (želi) vpliva(ti) na naslovnika in
- (c) govorec oblikuje besedilo v skladu s svojim sporočevalnim namenom (Jakop 2005: 144).⁴

Zgledi soledij, ki jih obravnavamo v tem prispevku, vedno sodijo v zadnjo kategorijo, torej oblikovanje besedila v skladu s sporočevalnim namenom. Največkrat gre za komentar tvorca besedila. Odebeljeni del zglede (13) predstavlja govorčev komentar besede *elita*, saj v njem govorec vzpostavlja odnos do pomena te besede. Soledni stavek ne prinaša nove informacije o tej besedi (kar je temeljna lastnost priredij), prav tako besede pomensko ne omejuje (kar je temeljna lastnost podredij), ampak jo le komentira oz. modificira. To je temeljna lastnost členkov, ki se tipično pojavljajo v soledju.⁵

- (13) *Podjetje že ve, zakaj je povabilo zgolj elito – kdorkoli že to so.*

Vezniki se torej lahko pojavljajo tudi v soledju. To ne velja le za oziralnopoljubnostne veznike, ampak tudi za nekatere druge prvotno podredne in priredne veznike (*če, da, toda*).⁶

Ločeno obravnavo soledij podpirajo angleške slovnice, ki pri podobnih primerih govorijo o posebni skupini t. i. *sentence adverbials* (v dobesednem prevodu 'prislovna določila povedi'). Quirk et al. (1985) tovrstne strukture nadalje delijo na slogovne in vsebinske disjunkte (angl. *style disjuncts* in *content*

³ Med soledja so se tipično uvrščale zvalniške, medmetne, členkovne povedi in povedi z izpostavljenim stavčnim členom, Toporišičeva slovnica pa med soledja uvršča tudi premi govor (Toporišič 2004: 490), ki ga novejšje raziskave uvrščajo med podredja (Pogorelec 2021: 435; Gabrovšek 2023a: 115).

⁴ Vičar (2011: 121–148) zglede, ki po naši skladijski tipologiji sodijo med soledja, uvršča med parenteze. Avtoričina klasifikacija temelji na diskurzivni teoriji, zato ni povsem prekrivna s skladijskimi pristopi, iz katerih izhaja naša klasifikacija.

⁵ Zato so tovrstni stavki v prispevku Smolej (2015) poimenovani členkovni stavki. Poimenovanje je pomenljivo, a ni primerno, ker klasifikacija stavkov v slovenističnem jezikoslovju ne temelji na tem, katero besedno vrsto stavki nadomeščajo (kar je sicer običajno v anglističnem jezikoslovju), ampak na tem, katero stavčnočlensko vlogo opravljajo.

⁶ Soledij je v slovenščini več in so precej bolj raznolika, kot jih je doslej identificirala literatura (Toporišič 2004: 490).

disjuncts) ter na konjunkte (angl. *conjuncts*). S slogovnimi disjunktami govorci komentirajo svoj način izražanja (*truthfully* 'resnici na ljubo', *if I may say so* 'če lahko tako rečem', *personally* 'osebno'), z vsebinskimi disjunktami komentirajo svoje sporočilo (*certainly* 'gotovo', *luckily* 'na srečo', *to everyone's surprise* 'na začudenje vseh'), s konjunktami pa povezujejo znotrajstavčne strukture, stavke, povedi, odstavke, pa tudi daljše dele besedil (*in addition* 'poleg tega', *consequently* 'posledično', *anyhow/anyway(s)* 'kakorkoli').⁷

Tovrstne strukture lahko pomensko modificirajo enega ali več stavkov, s katerimi skupaj tvorijo poved; o njihovi kontekstnosti oz. »perifernosti« priča to, da v govoru tvorijo samostojne intonacijske enote in da so v pisavi tudi v angleščini od preostanka povedi ločene z vejicami, katerih stava je v angleščini sicer bistveno drugačna od stave v slovenščini (gl. Quirk et al. 1985: 52). Poleg tega v nasprotju s prislovnodoločilnimi odvisniki ne morejo biti del reme, zato jih ne moremo (a) modificirati s poudarjalnimi členki (npr. *samo, res, preprosto*; gl. Žele 2014),⁸ (b) umestiti v alternativne vprašalne povedi,⁹ (c) umestiti v strukture s kontrastivnim zanikanjem¹⁰ ali (d) vzeti za podlago eliptičnih struktur¹¹ (Quirk et al. 1985: 612–613; Huddleston, Pullum 2008: 666–667). Tovrstne razlike opazimo tudi med podredno in soredno zloženimi stavki z uvajalnimi oziralnopoljubnostnimi vezniki. V zgledih (14) so zgoraj navedene pretvorbe (a–d) možne, saj oziralnopoljubnostni veznik uvaja stavčnočlenski odvisnik, v zgledih (15) pa niso slovnično ustrezne, saj oziralnopoljubnostni veznik uvaja soredje.

- (14) *Srbska glasbena zvezda dvigne na noge publiko, kjerkoli se pojavi.*
 a. *Srbska glasbena zvezda dvigne na noge publiko, res kjerkoli se pojavi.*

⁷ Huddleston in Pullum (2008) disjunkte in konjunkte uvrščata kar v kategorijo prislovnih določil z dopolnjevalno vlogo, ki so lahko modalni, vrednotenjski, nanašajoči se na govorno dejanje ali povezovalni (angl. *modal adjuncts, evaluative adjuncts, speech-act related adjuncts* in *connective adjuncts*). Avtorja hkrati poudarjata, da so tovrstne strukture skladenjsko bolj »periferne« od pravih stavčnočlenskih prislovnih določil.

⁸ (i) *Hilda helped Tony only because of his injury.*
 Hilda pomagati.PRET Tony samo zaradi od njegov poškodba
 'Hilda je Tonyju pomagala samo zaradi njegove poškodbe.'
 (Quirk et al. 1985: 504)

⁹ (i) *Did he return yesterday or on Tuesday?*
 POM.PRET on vrniti.se.INF včeraj ali na torek
 'Se je vrnil včeraj ali v torek?'
 (Huddleston, Pullum 2008: 667, (3i.b))

¹⁰ (i) *He didn't return yesterday but on Tuesday.*
 on POM.PRET.NEG vrniti.se.INF včeraj toda na torek
 'Ni se vrnil včeraj, ampak v torek.'
 (Huddleston, Pullum 2008: 667, (3i.c))

¹¹ (i) *Fred carefully cleaned his teeth but Jonathan didn't.*
 Fred skrbno očistiti.PRET njegov zob.MN toda Jonathan POM.PRET.NEG
 'Fred si je skrbno očistil zobe, Jonathan pa ne.'
 (Quirk et al. 1985: 504)

- b'. *Ali srbska glasbena zvezda dvigne na noge publiko, kjerkoli se pojavi, ali samo v izbranih srbskih mestih?*
 c'. *Srbska glasbena zvezda ne dvigne na noge publike, kjerkoli se pojavi, ampak samo v izbranih srbskih mestih.*
 d'. *Srbska glasbena zvezda dvigne na noge publiko, kjerkoli se pojavi, njena hrvaška prijateljica pa ne.*

(15) **Kakorkoli obrnemo**, star sem šele 19 let.

- a'. **Res kakorkoli obrnemo, star sem šele 19 let.*
 b'. **Sem star šele 19 let, kakorkoli obrnemo, ali samo v biološkem smislu?*
 c'. **Star nisem šele 19 let, kakorkoli obrnemo, ampak samo v biološkem smislu. Čustveno sem veliko zrelejši.*
 d'. **Star sem šele 19 let, kakorkoli obrnemo, vi pa ne.*

Huddleston in Pullum (2008: 667) strukture, kot je *kakorkoli obrnemo* v zgledu (15), označujeta za dopolnila (angl. *supplement*), ki stojijo ob sidriščih (angl. *anchor*), omenjata pa tudi njihovo perifernost. Quirk et al. (1985: 613) prav tako poudarjajo, da imajo disjunktivi »nadrejeno vlogo v primerjavi s stavčnimi členi; skladenjsko so bolj ločeni in v nekaterih pogledih 'nadrejeni', saj se zdi, da njihov pomenski doseg zajema poved kot celoto«. ¹² O konjunktih pa avtorji zapišejo, da imajo »relativno samostojno in 'nadrejeno' vlogo v primerjavi z drugimi stavčnimi členi«, da opravljajo »bolj vlogo povezovanja neodvisnih enot kot vlogo prispevanja dodatnih informacij k posamezni celoviti enoti« in da temeljijo na govorčevi »oceni povezanosti dveh jezikovnih enot« (Quirk et al. 1985: 631–632). ¹³

2.3 Pomenske lastnosti stavkov z uvajalnimi oziralnopoljubnostnimi vezniki

Vežljivi in družljivi stavčnočlenski odvisniki z uvajalnimi oziralnopoljubnostnimi vezniki (z izjemo družljivih poljubnostno pogojnih odvisnikov) sodijo med t. i. proste oziralne odvisnike (tj. stavke, ki ne opravljajo skladenjske vloge prilastkovih odvisnikov), katerih interpretacija je močno odvisna od prisotnosti poljubnostnega morfema. V slovenščini je to morfem *-koli*, v angleščini pa *-ever*,

¹² Termina *nadrejeni* ne smemo razumeti dobesedno, ampak le kot približek, saj je tako rabljena tudi beseda *superordinate* v izvirniku: »DISJUNCTS [...] have a superior role as compared with the sentence elements; they are syntactically more detached and in some respects 'superordinate', in that they seem to have a scope that extends over the sentence as a whole« (Quirk et al. 1985: 613).

¹³ Izvirno besedilo: »Conjuncts are more like disjuncts than adjuncts in having a relatively detached and 'superordinate' role as compared with other clause elements. [...] [T]hey have the function of conjoining independent units rather than one of contributing another facet of information to a single integrated unit. [...] [W]e relate conjuncts to the speaker's comment in one quite specific respect: his assessment of how he views the connection between two linguistic units.« (Quirk et al. 1985: 631–632)

zato v angleški literaturi tovrstne stavke imenujejo (*wh-*)*ever free relatives* (gl. Šimík 2018). Čeprav je dolgo veljalo, da so vsi tovrstni stavki modalni in da govornici z njimi ne morejo sporočati objektivnih opažanj (gl. Dayal 1997; von Stechow 2000), Šimík (2018) poudarja, da izražanje modalnosti ni njihova obvezna pomenska sestavina. Tako naj bi v nekaterih jezikih, kot je madžarščina, takšni stavki omogočali le popolnoma nemodalne opise ponavljajočih se dogodkov oz. splošnih resnic (t. i. kvaziuniverzalne interpretacije). V jezikih, kot je srbsščina, naj bi bile poleg nemodalnih na voljo tudi modalne interpretacije, ki razkrivajo bodisi govorničevo nevednost bodisi njegovo ravnodušnost v zvezi z natančno identifikacijo nanosnika, poimenovanega s prostim oziralnim odvisnikom.¹⁴

Slovenski odvisniki z uvajalnimi oziralnopoljubnostnimi vezniki dovoljujejo tako nemodalne kot modalne interpretacije. Nemodalne interpretacije se pojavijo v povedih, ki opisujejo splošne resnice, navade oz. ponavljajoče se dogodke (16). Poudariti velja, da ni nujno, da je odnosnica odvisnika v tem primeru celostni zaimek (torej univerzalni kvantifikator, ki se eksplicitno nanaša na množico, ne na posameznika). V zgledu (17) je odnosnica (edninski) kazalni zaimek *tam*, a poved kljub temu razumemo kot stvarni opis ponavljajočega se dogajanja (če/ko se je oseba premaknila na mesto a, so bili tam fotoreporterji in kamere, če/ko se je premaknila na mesto b, je bilo enako ...). To podpira Šimíkovo (2018) trditev, da tovrstnih stavkov ne moremo razumeti kot univerzalnih kvantifikatorjev, čeprav pomensko uvajajo množice alternativnih propozicij.

(16) *Povsod smo srečevali ogromno ljudi, kamorkoli smo šli ali kjerkoli smo bili.*

(17) *Kamorkoli se je premaknil, tam je bila stotinja fotoreporterjev in kamer.*

Modalne interpretacije pridejo do izraza, ko je jasno, da se odvisnik z uvajalnim oziralnopoljubnostnim veznikom lahko nanaša le na enega nanosnika hkrati oz. da je dejanje v matičnem stavku enkratno. V zgledu (18) je nanosnik osebkovega odvisnika ena sama, sicer govornicu neznana oseba, saj lahko ministrsko mesto v danem obdobju zasede le en posameznik. Podobno v zgledu (19) nanosnik krajevnega odvisnika v danem trenutku ne more biti množica krajev, saj postelja ne more biti hkrati na več kot enem mestu. V takih primerih pridejo do izraza alternativni pogledi na enkratno situacijo (gl. Szabolcsi 2019: 335), kar kažeta parafrazi spodnjih zgledov.

(18) *Kdorkoli bo v prihodnjem mandatu minister, bo moral kritično prevetriti vse zakone.*

= Minister, pa če bo to oseba a, če bo to oseba b ..., bo moral kritično prevetriti vse zakone.

¹⁴ Breda Pogorelec (2021: 166) oziralnopoljubnostne veznike prikazuje kot varianto oziralnih zaimkov in ugotavlja, da se oziralnopoljubnostni vezniki uporabljajo za poudarjanje posebne posplošenosti. Toporišič (1992: 171) oziralnopoljubnostne zaimke prav tako razume le kot varianto oziralnih zaimkov. Naša in druge razprave kažejo, da je tako razumevanje preveč poenostavljeno.

- (19) *V kratkem bomo opremili šest postelj za intenzivno terapijo, ki bodo lahko, kjer koli jih bodo potrebovali, pravi profesor.*
= ... ki bodo lahko tam, kjer jih bodo potrebovali, pa če bo to na mestu a, če bo to na mestu b ...

Če povzamemo, odvisnika v zgledih (16) in (17) z izražanjem poljubnosti opozarjata na splošnost izraženega, odvisnika v zgledih (18) in (19) pa s pomočjo poljubnosti izražata nepopolno določljivost posameznega nanosnika.

Družljivi poljubnostno pogojni odvisniki z uvajalnimi oziralnopoljubnostnimi vezniki (gl. razdelek 3.2.4) pomensko sodijo med t. i. brezpogojnike (angl. *unconditionals*; gl. Rawlins 2013), saj izčrpno opisujejo množico alternativnih pogojev, od katerih nobeden ne vpliva na uresničitev dogodka v matičnem stavku. Poljubnost pogoja je v takih stavkih pogosto poudarjena s členkoma *že* in *pač* (21), nanjo pa kaže tudi možnost pretvorbe v odvisni stavek z obvezno izraženo odnosnico *ne glede na to* ali v množico priredno zloženih pogojnih odvisnikov (gl. Gregorčič 2021, 2023), kot kažeta spodnja zgleda.¹⁵

- (20) *Kar koli bo John skuhal, bo zmagal na tekmovanju v kuhanju.*
a. = Ne glede na to, kaj bo John skuhal, bo zmagal.
b. = Če bo John skuhal jed a, bo zmagal; če bo skuhal jed b, bo zmagal ...
- (21) *Upajmo le, da se, [kjerkoli že bo,] ne bo pojavila, ko tam, ne bo nikogar.*
a. = Ne glede na to, kje bo, upajmo, da bo takrat kdo tam.
b. = Če se bo pojavila na mestu a, upajmo, da bo takrat kdo tam; če se bo pojavila na mestu b, upajmo, da bo takrat kdo tam ...

Tudi za brezpogojnike ne moremo trditi, da so univerzalni kvantifikatorji, na kar kaže zgornji zgled (21), v katerem se na poljubnostno pogojni odvisnik z uvajalnim oziralnopoljubnostnim veznikom navezuje skladijsko nepodrejeni zaimek *tam* (gl. Heim 1990).

Čeprav angleške slovnice – zlasti zaradi različnih skladijskih vlog – tradicionalno ločijo proste oziralne odvisnike in brezpogojnike, je nujno izpostaviti, da jezikoslovci zlasti v zadnjih letih (npr. Šimík 2018; Szabolcsi 2019) poudarjajo skupno pomensko osnovo, ki družijo obe vrsti odvisnikov in ki smo jo prikazali s pomensko sorodnimi parafrazami zgoraj predstavljenih zgledov. Šimík (2018) vse proste oziralne odvisnike predstavi kot določne opise (angl. *definite descriptions*), ki pa zaradi poljubnostnega morfema (v slovenščini je to *-koli*) uvajajo več kot eno možno nanosniško alternativo določnega opisa (uvajanje alternativ naj bi bila prvenstveno značilnost brezpogojnikov; gl. Rawlins 2013). Ker je alternativ več oz. ker naj bi predstavljale izčrpno množico potencialnih nanosnikov (Szabolcsi 2019), tako proste oziralne odvisnike kot brezpogojnike razumemo kot poljubnostne, le da poljubnost interpretiramo na različnih ravneh:

¹⁵ Tovrstne odvisnike angleške slovnice imenujejo univerzalni pogojno-dopustni odvisniki (angl. *universal conditional-concessive clauses*; gl. Quirk et al. 1985) oz. nevezane izčrpane pogojne strukture (angl. *ungoverned exhaustive conditional constructions*; gl. Huddleston, Pullum 2008).

- (a) Odvisnik poimenuje množico alternativnih nosilcev (oseb, stvari, časov, krajev ...). Zaradi ponavljajočega se dejanja v matičnem stavku množico alternativnih nosilcev razumemo kot množico dejanskih udeležencev oz. okoliščin dejanja v matičnem stavku (nemodalna, kvaziuniverzalna interpretacija v opisih splošnih resnic, navad oz. ponavljajočih se dogodkov).
- (b) Odvisnik poimenuje enega samega nosilca (osebo, stvar, čas, kraj ...), ki pa ga govorec ni sposoben ali željan popolnoma identificirati, zato ga predstavi z množice alternativnih vidikov. Tako dobimo množico potencialnih nosilcev odvisnika, ki se med seboj razlikujejo le v prvini, izpostavljeni v odvisniku (modalna interpretacija, ki razkriva govorcevo nepoznavanje identitete nosilca ali ravnodušnost v zvezi z njo).
- (c) Odvisnik poimenuje množico alternativnih pogojev, pod katerimi se uresniči dejanje v matičnem stavku (brezpogojniki).

3 Tipologija

Spodaj predstavljamo vse tipe slovenske zložene povedi, ki jih uvajajo oziralnopoljubnostni vezniki – vsem je skupno izražanje poljubnosti, ločujejo pa se po odnosu do sestavka oz. sestavkov.

3.1 Vezljivi odvisniki

V nadaljevanju obravnavamo osebkov, predmetni, povedkovodoločilni in krajevni odvisnik, ki zasedajo vezljivostna mesta (Žele 2001).

3.1.1 Osebkov odvisnik

Pri izraženi odnosnici je vloga odvisnika zaradi jasno izraženega sklona odnosnice jasna. V zgledu (22) je odnosnica *vsaka* v imenovalniku, zato je odvisnik, ki ga uvaja, osebkov.

(22) *Katerakoli politična stranka ali koalicija je ali bo na oblasti, vsaka se bo morala soočiti z istimi pojavi in problemi.*

V zgledu (23) odnosnica ni izražena, vendar odvisnik opravlja vlogo osebkov, ker osebkova vloga še ni zapolnjena in je ne more zapolniti nobena druga zveza v glavnem stavku. Odnosnico v imenovalniku bi lahko tudi vstavili. Prav tako bi lahko odnosnico v zgledu (22) izpustili.

(23) *Kdorkoli bo v prihodnjem mandatu minister, bo moral kritično prevetriti vse zakone.*

Odvisnik v zgledu (24) je videti kot osebkov zaradi oziralnopoljubnostnega veznika v imenovalniku. Ker je osebkovo mesto že zasedeno (*podjetje*), pa te vloge ne more opravljati. Predmetni odvisnik ne more biti, saj ga vezljivost glagola *propasti* ne predvideva, zato je odvisnik lahko le družljiv, natančneje poljubnostno pogojni (gl. razdelek 3.2.4). V zgledu (24a') je odvisnik osebkov, saj osebkova vloga še ni zapolnjena, kar se vidi tudi v ujemanju povedka z odvisnikom v moškem in ne v srednjem spolu. V zgledih (24b'–c') odvisnik ponovno ne opravlja osebkove vloge, saj jo opravlja samostalniška zveza *podjetje* matičnega stavka, s katero se povedek glavnega stavka ujema v srednjem spolu. Odvisnik je v teh zgledih predmetni, kar kaže izražena odnosnica v tožilniku. Odnosnica je obvezno izražena, saj se stavčnočlenska vloga oziralnopoljubnostnega veznika znotraj odvisnika ne ujema s stavčnočlensko vlogo odvisnika kot celote (Žele 2017: 88; Gabrovšek 2023a: 45).

- (24) *Podjetje bo propadlo, kdorkoli bo prevzel direktorski položaj.*
 a'. *Podjetje bo uničil, kdorkoli bo prevzel direktorski položaj.*
 b'. *Podjetje bo uničilo vsakega, kdorkoli bo prevzel direktorski položaj.*
 c'. *Kdorkoli bo prevzel direktorski položaj, ga bo podjetje uničilo.*

V zgledih (25) in (26) se stavčnočlenska vloga oziralnopoljubnostnega veznika znotraj odvisnika ne ujema s stavčnočlensko vlogo odvisnika kot celote, vendar obe stavčnočlenski vlogi predvidevata enako obliko zaimka. Taki primeri so v korpusu dokaj pogosti in izpričani v več jezikih (Bergsma 2019).

- (25) *Karkoli je storil, je bilo narobe.*
 (26) *Lahko bi počeli, karkoli bi se mi zljubilo.*

V korpusu najdemo tudi primere, v katerih se stavčnočlenska vloga oziralnopoljubnostnega veznika znotraj odvisnika ne ujema s stavčnočlensko vlogo odvisnika kot celote, prav tako pa obe stavčnočlenski vlogi ne predvidevata enake oblike zaimkov. Spodnja zgleda sta primera osebkovega odvisnika z veznikom v roditeljskem (27) in tožilniku (28), kar pomeni, da veznik znotraj odvisnika opravlja vlogo predmeta.¹⁶ Taka neujemanja so povsem običajna in slovnično pravilna, so pa nekoliko manj pogosta. Za skoraj vse zglede, ki smo jih našli v korpusu, velja, da se odvisnik pojavlja pred glavnim stavkom, torej v temi, ki povzema naslovniku že znane informacije.

- (27) *Česarkoli sta se Amerika in Kitajska v letu 2017 dotaknili, je ostalo nerešeno.*
 (28) *Kogar koli v Grčiji vprašaš o slovenskem nogometu, ti vedno omeni Jana Oblaka ali pa Samirja Handanovića.*

Poleg neujemanja v sklonu v redkih primerih, kot je (29), najdemo tudi slovnično neujemanje osebkovega odvisnika v številu. Odvisnik zaradi poimenovanja

¹⁶ To lahko dokažemo, če v matični stavek vstavimo odnosnico *vse/vsak* v imenovalniku: (27') *Česarkoli sta se Amerika in Kitajska v letu 2017 dotaknili, vse je ostalo nerešeno.*

vsesplošnosti predstavlja množinski koncept, čeprav je slovnično gledano edninski.

(29) *Kogar koli sva kaj vprašali, so nama takoj pomagali, svetovali ...*

V zgledu (30) se oziralnopoljubnostni veznik besednovrstno ne ujema z vlogo odvisnika kot celote. Taka neujemanja ne predstavljajo težav, saj je veznik del samostalniške zveze znotraj odvisnika (Gabrovšek 2024b: 232), katere oblikovne lastnosti se ujemajo z neizraženo odnosnico.

(30) *Katerakoli vojska je prišla v vas, je iskala kaj za pod zob.*

Tudi v zgledu (31) je oziralnopoljubnostni veznik del samostalniške zveze, katere oblikovne lastnosti se ujemajo z neizraženo odnosnico. A stavčnočlenska vloga oziralnopoljubnostnega veznika znotraj odvisnika (prislovno določilo časa) se v zgledu (31) ne ujema s stavčnočlensko vlogo odvisnika kot celote (osebek). Taki primeri so v korpusu zelo redki in mejni.

(31) *Kateri koli večer sem to ponovil, se je razvil v druženje do jutra, pijačo pa je plačal nekdo drug.*

3.1.2 Predmetni odvisnik

Pri predmetnih odvisnikih veljajo vse lastnosti, opisane v razdelku o osebkovem odvisniku. Odnosnica je prisotna pogosteje zaradi jasnejšega označevanja vloge odvisnika. Če se sklon veznika in odnosnice ujemata, je odnosnica lažje izpustljiva (32).

(32) *Rečem lahko, kar koli hočem.*

Ko se sklon veznika in sklon odnosnice ne ujemata, je odnosnica izražena obvezno (33–34). Prav tako je odnosnica obvezno izražena v predložnem sklonu (35–36).

(33) *Kdorkoli pa bi hotel kupiti Mercator z odkupom delnic na borzi, mu ne bi bilo treba seči tako globoko v žep.*

(34) *Kdor koli bo zdaj predsednik, ga čaka težko delo.*

(35) *Večina si predstavlja, da pri nas vemo za vse, karkoli se zgodi v morju.*

(36) *Kogar koli spoznam, me na njem odbije preveč motečih stvari.*

3.1.3 Povedkovodoločilni odvisnik

Povedkovodoločilni odvisnik z uvajalnim oziralnopoljubnostnim veznikom je omejen na posamezne primere, za katere velja, da je v glavnem stavku izražena modalnost.

- (37) *V Vegasu lahko postanete, kdorkoli si želite.*¹⁷
(38) *Zdaj ste lahko, kdorkoli in karkoli hočete.*

3.1.4 Vezljivi krajevni odvisnik

Krajevni odvisnik je vezljiv z določenimi glagoli, pri čemer izstopajo zlasti glagoli premikanja (Žele 2001: 208–230). Kot odnosnica se največkrat pojavlja prislov *povsod*, saj se pomen oziralnopoljubnostnega veznika ujema z njim; oba namreč izražata poljubnost, vseobsegajočnost (39). Pojavljajo se tudi ostali krajevni zaimki, kot sta *tu* in *tam* (40), ki so sicer pogosteje odnosnice odvisnikov z uvajalnimi prislovnimi oziralnimi vezniki (*kjer*, *koder*, *kamor*). Kot je razvidno iz zglede (41), je odnosnica od odvisnika lahko ločena, kar je možno pri vseh odvisnikih. Kot velja za ostale odvisnike, odnosnica ni nujno izražena, čeprav je obvezna (42–43).

- (39) *Njegov ritem, dolga živa oblačila, zvok kitare in pahljača te spremljajo **povsod**, kamorkoli greš.*
(40) *Kamorkoli se je premaknil, **tam** je bila stotnja fotoreporterjev in kamer.*
(41) ***Povsod**₁ smo srečevali ogromno ljudi, velike množice mladih ljudi, [kamorkoli smo šli ali kjerkoli smo bili.]₁*
(42) *V kratkem bomo kupili šest respiratorjev v vrednosti 52 milijonov tolarjev in opremili šest postelj za intenzivno terapijo, ki bodo lahko, kjer koli jih bodo potrebovali, pravi profesor.*
(43) *V intervjujih ste že večkrat omenili, da se radi čim dlje zadržite, kjer koli pač že nastopate.*

3.2 Družljivi odvisniki

Družljivi odvisniki zasedajo neobvezna mesta okoli matičnega povedka. Izražajo okoliščine in natančneje umeščajo matični stavek v kraj, čas, vzročnost in način ali natančneje opredeljujejo samostalniško odnosnico. Posredujejo strukturno neobvezno informacijo, ki pa je pomembna z vidika pomena. Stavčnočlensko gre za prislovna določila in prilastke.

3.2.1 Časovni odvisnik

Časovni odvisnik natančneje umešča dejanje matičnega stavka v čas. Dejanje matičnega stavka je ponavljajoče se, saj se odvisnik nanaša na množico trenutkov. Neobvezno izražena odnosnica je zato časovni prislov *vedno*, katere krajevni ustreznik je prislov *povsod*.

¹⁷ Toporišič (2004: 638–639) navaja podobne zglede z oziralnimi vezniki, ki sicer tovrstne stavčnočlenske odvisnike uvajajo pogosteje kot oziralnopoljubnostni vezniki.

- (44) *Kadar koli ga vidim na TV ob kakšnem slavlju, vedno drži v roki kozarec.*
(45) *Kadar koli je opravljajal posle v Sloveniji, je prenočeval izključno v Slonu.*

3.2.2 Družljivi krajevni odvisnik

Od vezljivih krajevnih odvisnikov (gl. razdelek 3.1.4) se družljivi razlikujejo po glagolu matičnega stavka. Družljivi odvisniki niso obvezni, saj jih vezljivost matičnega stavka ne predvideva.

- (46) *Lepo se bosta razumela, kjerkoli bosta.*
(47) *Kjer koli se je pojavil, povsod so ga sprejeli.*

3.2.3 Načinovni odvisnik

Odvisnike, ki jih uvaja *kakorkoli*, uvrščamo med »prave« načinovne odvisnike, če se po njih vprašamo z vprašalnico *kako*. Odnosnica je *tako*, a ni obvezno izražena.

- (48) *Delam, kar hočem, kakorkoli hočem.*
(49) *To je ključ uspeha organizacijske oblike, naj se imenuje, kakorkoli se že hoče.*

3.2.4 Poljubnostno pogojni odvisnik

Poljubnostno pogojni odvisnik¹⁸ lahko razumemo kot podtip pogojnih odvisnikov, pri katerih je naveden pogoj glede na matični stavek, ki se lahko uresniči ali ne. Poljubnostno pogojni odvisnik se nanaša na množico pogojev, od katerih nobeden ne vpliva na uresničitev, potek dejanja v matičnem stavku (gl. razdelek 2.3). Ta tip je pomensko blizu dopustnosti, pri kateri se dejanje v matičnem stavku (ne) uresniči kljub vsebini odvisnega stavka. Odvisnik na matični stavek sicer nima vpliva, vendar je prisoten, ker je njegova vsebina kot spremna okoliščina za tvorca besedila dovolj pomembna. Poleg oziralnopoljubnostnih veznikov te odvisnike lahko uvaja tudi zveza odnosnice *ne glede na to* + vprašalni zaimek. Odnosnica *ne glede na to* in oziralnopoljubnostni veznik se med sabo izključujeta.

- (50) *Podjetje bo propadlo, kdorkoli bo prevzel direktorski položaj.* (Gregorčič 2021: 68)
= Podjetje bo propadlo ne glede na to, kdo bo prevzel direktorski položaj.

¹⁸ Gregorčič (2021, 2023) po vzoru terminologije, uveljavljene v angleščini, tovrstne stavke imenuje univerzalni pogojno-dopustni odvisniki oz. brezpogojniki.

Pretvorba je tudi pomožni test, ali oziralnopoljubnostni veznik uvaja poljubnostno pogojni odvisnik (pretvorba je možna) ali katerega drugega (pretvorba ni možna ali je možna v mejnih primerih; gl. razdelka 3.2.4.2 in 3.3.1).

To vrsto odvisnikov lahko uvajajo vsi oziralnopoljubnostni vezniki. Po pogostosti izstopa *karkoli*.

- (51) *Kar koli bo John skuhal, bo zmagal na tekmovanju v kuhanju.*
- (52) *Podjetje bo propadlo, kdorkoli bo prevzel direktorski položaj.*
- (53) *Svojo odločitev bom sprejel brez pritiskov, od koderkoli bodo že prišli.*
- (54) *Kakršnokoli stališče bo KS sprejela, ga bom posredoval mestnemu svetu.*
- (55) *Kakorkoli je obračala, dan ni bil najboljši.*
- (56) *Kakor koli resne so že težave, skotitve vseh klonov jim vendarle ne uspe preprečiti.*¹⁹

Tudi možnost prirednega povezovanja odvisnikov z različnimi uvajalnimi oziralnopoljubnostnimi vezniki dokazuje, da o vlogi odvisnika primarno ne odloča uvajalni veznik, temveč razmerje odvisnika do matičnega stavka. Priredno zloženi odvisniki morajo opravljati isto skladijsko vlogo (Gabrovšek 2024c: 71), zato jih v spodnjih zgledih ne glede na besedno vrsto uvajalnega oziralnopoljubnostnega veznika uvrščamo med poljubnostno pogojne.

- (57) ***Kamorkoli greste, karkoli hočete, to nikoli ne sme biti opravek, temveč vedno tudi družabno srečanje.***
- (58) ***Karkoli preberejo, čemurkoli prisluhnejo ali karkoli si ogledajo na televizijskih zaslonih, vedno jih bo zmrazila napoved, da se utegnejo na Balkanu znova razmahniti vojaški pretepi.***
- (59) ***Kjerkoli ste, karkoli počnete, se vam lahko zgodi, da ne gre vse po načrtu.***

3.2.4.1 Tendence pri stavi naslonskega niza v poljubnostno pogojnih odvisnikih

Pri poljubnostno pogojnih odvisnikih pred matičnim stavkom se kaže tendenca, da se kot prvo mesto ne šteje odvisnik, ampak prvi stavčni člen matičnega stavka. Šele njemu sledi naslonski niz. To kaže, da se poljubnostno pogojni odvisniki približujejo soledju, ki je značilno skladijsko okolje za členek; slednji na položaj naslonskega niza namreč ne vpliva.

- (60) *Od Olimpije je ostalo le še ime. Kamor koli pride, vsak **jo** lahko premaga.*
- (61) *Kakorkoli so prešteli, kakorkoli obrnili, bilo **je** premalo.*

¹⁹ Redkeje se *kakorkoli* uporablja v dopustnih odvisnikih (Gregorčič 2023: 79). Spodnji primer bi lahko interpretirali kot dopustni (parafraza a) ali poljubnostno pogojni (parafraza b).

- (i) *Kakorkoli je kartica priročna, se vendarle izkaže le za kos plastike, če nima de-narnega kritja.*
 - a. = Čeprav je kartica priročna ...
 - b. = Ne glede na to, kako priročna je kartica ...

3.2.4.2 Primeri med krajevnimi in poljubnostno pogojnimi odvisniki

Nekatere odvisnike z uvajalnimi oziralnopoljubnostnimi zaimki lahko interpretiramo kot krajevne ali kot poljubnostno pogojne, kot prikazuje spodnji zgled. Mejo med krajevnim (interpretacija a) in poljubnostno pogojnim odvisnikom (interpretacija b) je v takih primerih med drugim teže določiti zato, ker sta obe vrsti odvisnikov družljivi in s tem strukturno neobvezni.

(62) *Srbska glasbena zvezda dvigne na noge publiko, **kjerkoli se pojavi**.* (Gregorčič 2021: 80)

a. = ... povsod/tam, kjer se pojavi.

b. = ... ne glede na to, kje se pojavi.

Veznik *kjerkoli* zelo pogosto uvaja odvisnik *kjerkoli se pojavi X*, kar kaže, da je takšen prehod med krajevnimi in poljubnostno pogojnimi razmerji kljub siceršnji redkosti znotraj krajevnega odvisnika produktiven, pa tudi bolj ali manj omejen predvsem na en veznik (*kjerkoli*) in na posamezne glagole (*pojavititi se*).

(63) *Kjerkoli se pojavi, povzroči popolno zmedo.*

(64) *Kjerkoli po svetu sem bil, sem vedno spoštoval zakone in običaje.*

3.3 Soredje

Temeljne značilnosti soredij smo opisali v razdelku 2.2. Kot že omenjeno, je ta uvrstitev za slovenistiko nova, čeprav jo potrjujejo predhodne raziskave (Jakop 2004; Gabrovšek 2023a: 309–324; gl. tudi razdelek 2.2).

Večina tu navedenih zgledov opravlja vlogo metajezikovnega komentarja, s katerim se govorec do vsebine drugega stavka opredeljuje ali se od nje distancira. Na to med drugim kaže pogosta raba glagolov rekanja, mišljenja in zaznavanja (npr. *misliti, pomeniti, razumeti, slišati, vzeti* v pomenu *razumeti*). Za tovrstne zglede velja tendenca, da so soredni stavki od preostale povedi lahko ločeni ne le z vejicami, temveč tudi z drugimi nekončnimi ločili (oklepaj, pomišljaj, podpičje) ali celo s piko (67–70).

(65) *Ah ja, kakor koli vzamemo, nori so tisti, ki zahtevajo referendum.*

(66) *Kakorkoli se čudno sliši, se mu zdi lažje ustvarjati v angleščini.*

(67) *Spraviti se velja z idejo, da slovenska diaspora (kakorkoli jo že razumemo) nikakor ni nekakšna »država zunaj države«, temveč neizbežen davek globalni družbi.*

(68) *Zdaj ima naziv direktor športa (karkoli naj bi to že pomenilo).*

(69) *Dejstvo je, da so partizani – karkoli si že o njih mislimo – v izjemni situaciji, pod nemško in italijansko okupacijo, odšli v gozdove in se temu uprli.*

(70) *Eni temu pravijo samopreživetveni nagon, drugi volja do življenja, tretji pa bi dogajanje okoli 27-letnika opisali kot čudež. Kar koli že je, najbolj pomembno je to, da je danes zdrav.*

Kot je razvidno iz zgledov (65) in (70), je tudi tu opaziti težnjo pri stavi naslonskega niza, da se kot prvo mesto ne šteje soredni stavke, ampak šele prvi stavčni člen drugega stavka, ki mu sledi naslonski niz (gl. razdelek 3.2.4.1).

Poseben tip soredja predstavljajo stavki z veznikom *kakorkoli*, katerih vloga je predvsem povezovalna (gl. Gregorčič 2021: 81). Taki stavki imajo vlogo diskurzivnih označevalcev, saj povzemajo predhodno besedilo in uvajajo sklep ali prehod z zastranitve na bistvenejši del sporočila. V zgledu (71) govorec za stavkom *kakorkoli že je* na kratko predstavlja sklep, ki izhaja iz predhodnega daljšega razmisleka o vplivu avtocest na življenje ljudi. V zgledu (72) pa stavku *kakorkoli že bo* sledi bistvo govorničevega sporočila, medtem ko predhodno besedilo deluje kot zastranitev.

- (71) *Prenekateri težki kamion, ki vozi na avtocestno traso material, povzroča s svojim obnašanjem v prometu preplah med otroki, pešci in državljani v nemočnih osebnih avtomobilih. Tako prihaja v deželo lepša prihodnost, kot se govori. Kdor veruje v tako prihodnost, ravna v duhu časa, kdor dvomi, tvega, da ga razglasijo za nazadnjaka in neotesanca. **Kakorkoli že je**, hitra cesta gotovo prinaša to, da bo sodobni, podjetniško misleči človek, ki zdaj tarna nad neznosno hitrostjo življenja, samo še bolj hitel.*
- (72) *Danes se bodo »spopadli« s kar obsežnim dnevnim redom, vendar na njem ni obravnave proračuna. Mogoče pa je, da ga bodo vseeno dobili na mizo. Ali se bo to zgodilo, se bo vedelo tik pred sejo. **Kakorkoli že bo**, dejstvo je, da ima župan nekaj težav s polnjenjem prihodkovne strani proračuna.* (Gregorčič 2021: 81)

Povezovalni soredni stavki so zlasti pogosti v eliptični obliki (gl. razdelek 3.3.2).

3.3.1 Primeri med poljubnostno pogojnimi odvisniki in soredji

Posamezne zglede je mogoče razumeti na različne načine glede na to, kateri vidik poljubnosti, izražene z veznikom, je izpostavljen. Tako lahko v spodnjih zgledih stavke z uvajalnimi oziralnopoljubnostnimi vezniki razumemo kot opise poljubnih pogojev, ki ne vplivajo na uresničitev dejanja v matičnem stavku (parafraze a), ali kot metajezikovne komentarje, s katerimi govorniki izražajo nevednost ali brezbriznost v zvezi z uresničitvijo dejanja, opisanega v stavku z uvajalnim oziralnopoljubnostnim veznikom (parafraze b).

- (73) *»Žrtvam in njihovim družinam, **kjer koli že so**, izražam globok občutek solidarnosti in zaskrbljenosti,« je dejal papež.*
 a. = ... ne glede na to, kje so ...
 b. = ... vseeno mi je, kje so / ne vem, kje so ...
- (74) ***Kakršenkoli že bo izid**, pomembno je, da v vzhodnem bloku potekajo prve prave volitve, in že samo to je bil dovoljšen razlog za veselje.*
 a. = Ne glede na to, kakšen bo izid ...
 b. = Vseeno mi je, kakšen bo izid ...
- (75) ***Karkoli mu že očitajo ali zamerijo**, nihče ne more reči, da je bil pri svojem delu len, nesposoben in neuspešen.*

- a. = Ne glede na to, kaj mu očitajo ali zamerijo ...
- b. = Vseeno mi je, kaj mu očitajo ali zamerijo ... / Ne vem, kaj mu očitajo ali zamerijo ...

(76) *To žal ne pomeni nič dobrega za čas po odhodu okupacijske koalicije, **kadar koli se bo to že zgodilo.***

- a. = ... ne glede na to, kdaj se bo to zgodilo.
- b. = ... vseeno mi je, kdaj se bo to zgodilo / ... ne vem, kdaj se bo to zgodilo.

3.3.2 Eliptični soredni stavki

Eliptični soredni stavki so rabljeni enako kot neeliptični, saj so od preostale povedi ločeni z različnimi ločili in bodisi izpostavljajo govorcevo nevednost oz. brezbriznost (77–78) bodisi opravljajo povezovalno vlogo, pri čemer je izrazita raba oziralnopoljubnostnega veznika *kakorkoli* (79–80). V eliptičnem sorednem stavku je ohranjen le oziralnopoljubnostni veznik in sporadično eden ali več členkov, ki poudarjajo poljubnost (*že, pač*).²⁰

- (77) *Tako vladajoča garnitura (**katera koli že**) izpostavlja pozitivne sadove svojega vladanja in poskuša dokazati, da je bil dosežen napredek v primerjavi s preteklim obdobjem, medtem ko opozicija (**katera koli že**) poudarja napake in slabosti vladajočih.*
- (78) *Na trenutke bi rada pobegnila pred pritiskom, ampak potem se opomnim, da bo že čez nekaj dni to le spomin, **kakršenkoli že pač.***
- (79) *Da je bila mera res polna, je natakarka nato brez kančka vljudnosti vrgla na mizo račun, po principu: spili ste kavo, zdaj pa marš iz lokala (da bodo prišli še drugi in jim bomo lahko zaračunali vodo!)! A ni nekoč veljalo, da je gost tisti, ki se mu mora gostinsko osebje prilagajati, saj si le tako zagotoviš ponovni obisk tega gosta? **Kakorkoli že, mene ne bodo več videli tam.***
- (80) *Dirkalniki so bili sicer vedno zadnji krik tehnike, vendar so danes do roba nabiti z elektronskimi pripomočki, tako da se vsako dirkačevo dejanje sproti izpisuje na računalnikih, prek katerih lahko tehniki v večini primerov pomagajo štirikolesniku, da pride do cilja. Marsikdo zato ugotavlja, da se je v sodobni formuli 1 izgubilo bistvo – človeški faktor. **Kakorkoli**, od tedaj naprej ni bilo nič več prepuščeno ugibanjem.*

²⁰ Spodnja zgleda sta sicer strukturno podobna zgledom (77–80), a sodita med dostavke (Toporišič 1992: 29).

(i) *Kaj pa, če nad njo visi grožnja, **kakršna koli?***

(ii) *Publika se je naveličala in hoče odrešitev. **Kakršno koli.***

Tako rabljeni oziralnopoljubnostni zaimki imajo nevezniško vlogo in kažejo značilnosti izčrpnih k negativni polarnosti usmerjenih zaimkov, katerih raba je ustrezna le, ko so nam na voljo vse nanosniške alternative zaimka in ne le njihov del (Gregorčič 2023: 32–33, 123–130). Zaradi te pomenske lastnosti oziralnopoljubnostni zaimki omogočajo t. i. dopolnilno rabo (angl. *supplementary use*; gl. Horn 2005; Gregorčič 2021, 2023), ki jo ponazarjata tudi zgornja zgleda: oziralnopoljubnostni zaimek opravlja vlogo poudarjanja poljubnosti izbire nosnika, saj se pojavi za izrazom, katerega domena kvantifikacije je manjša.

4 Zaključek

V prispevku smo raziskali skladijska okolja, v katerih se pojavljajo oziralnopoljubnostni vezniki. Ta so se izkazala za zelo raznolika, saj vključujejo skoraj vse stavčnočlenske tipe odvisnikov, to je osebkov, predmetni, povedkovodoločilni, krajevni, časovni, vzročnostni (poljubnostno pogojni) in načinovni odvisnik. Naša raziskava je hkrati pokazala, da oziralnopoljubnostni vezniki uvajajo tudi soledja.

V vseh tipih stavkov oziralnopoljubnostni vezniki izražajo poljubnost. Odvisniki z oziralnopoljubnostnimi vezniki tako lahko poimenujejo množico alternativnih nosnikov, ki so dejanski udeleženci oz. okoliščine ponavljajočega se dejanja v matičnem stavku, enega samega nosnika, katerega identitete govorec ne more ali ne želi povsem določiti, ali množico alternativnih pogojev. Pomen poljubnosti in skladijska vloga stavka z oziralnopoljubnostnim veznikom v odnosu do drugega stavka v povedi prinašata preplet lastnosti specifičnega pomena oziralnopoljubnostnega veznika in stavčnočlenske vloge odvisnika kot celote oz. modifikacijske vloge solednega stavka.

VIRI IN LITERATURA

Korpus Gigafida v orodju NoSketch Engine 2.0. https://www.clarin.si/noske/sl.cgi/first_form?corpname=gfida20_dedup;align= (8. 10. 2024).

Korpus pisne standardne slovenščine Gigafida 2.0. <https://viri.cjvt.si/gigafida/> (8. 10. 2024).

Portal Fran. <https://www.fran.si/> (8. 10. 2024).

Fenna BERGSMA, 2019: Mismatches in free relatives – grafting nanosyntactic trees. *Glossa* 4/1, 119. <https://doi.org/10.5334/gjgl.821>

Veneeta DAYAL, 1997: Free Relatives and »Ever«: Identity and Free Choice Readings. *Proceedings of SALT 7*. Ur. Aaron Lawson. Ithaca, NY: Cornell University. 99–116.

Kai VON FINTEL, 2000: Whatever. *Proceedings of SALT 10*. Ur. Brendan Jackson in Tanya Matthews. Ithaca, NY: CLC Publications. 27–39.

Dejan GABROVŠEK, 2023a: *Slovenska zložena poved z vidika stopenj odvisnosti. Doktorska disertacija.* Ljubljana.

Dejan GABROVŠEK, 2023b: Vloga odnosnice v slovenski podredno zloženi povedi. *Jezik in slovstvo* 68/3, 43–55. <https://doi.org/10.4312/jis.68.3.43-55>

Dejan GABROVŠEK, 2024a: Criteria for Subordination in Slovenian Multi-clause Sentences. *Jeziškoslovlje* 25/1, 69–95. <https://doi.org/10.29162/jez.2024.2>

Dejan GABROVŠEK, 2024b: Besedni red veznika: slovarski in skladijski pogled. *Pleteršnikova dediščina: Ob stoletnici smrti Maksa Pleteršnika*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta. 226–239. <https://doi.org/10.18690/um.ff.3.2024>

Dejan GABROVŠEK, 2024c: Backwards Anaphora and Backwards Ellipsis in Slovenian Multi-Clause Sentences. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 16, 111–137. DOI: <https://doi.org/10.3986/16.1.05>

Dejan GABROVŠEK, 2024č: Criteria for Coordination in Slovenian Multi-clause Sentences. *Slavistica Vilnensis* 67/1, 67–86. [https://doi.org/10.15388/SlavViln.2024.69\(1\).5](https://doi.org/10.15388/SlavViln.2024.69(1).5)

Kristina GREGORČIČ, 2021: Pomenske lastnosti in značilnosti rabe slovenskih oziralnopoljubnostnih zaimkov. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 13, 61–84. <https://doi.org/10.3986/sjsls.13.1.04>

Kristina GREGORČIČ, 2023: *Semantični in pragmatični vidiki k negativni polarnosti usmerjenih nedoločnih zaimkov. Doktorska disertacija*. Ljubljana.

Kristina GREGORČIČ, 2024: The use, meaning and functions of Slovene bare pronouns. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 16, 27–57. DOI: <https://doi.org/10.3986/16.1.02>

Irene HEIM, 1990: E-Type Pronouns and Donkey Anaphora. *Linguistics and Philosophy* 13, 137–177.

Larry R. HORN, 2005: Airport '86 Revisited: Toward a unified indefinite any. *Reference and Quantification: The Partee Effect*. Ur. Gregory N. Carlson in Francis Jeffry Pelletier. Stanford: CSLI Publications. 179–205.

Rodney D. HUDDLESTON, Geoffrey K. PULLUM, 2008: *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Nataša JAKOP, 2004: *Pragmatična frazeologija*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Breda POGORELEC, 2021: *Veznik v slovenščini*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Randolph QUIRK, Sidney GREENBAUM, Geoffrey LEECH, Jan SVARTVIK, 1994: *A Comprehensive Grammar of the English Language*. New York: Longman.

Mojca SMOLEJ, 2015: Particle clauses. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 10, 127–137.

Anna SZABOLCSI, 2019: Unconditionals and free choice unified. *Proceedings of SALT 29*. Ur. Katherine Blake et al. Los Angeles: University of California. 320–340. <https://doi.org/10.3765/salt.v29i0.4616>

Radek ŠIMÍK, 2018: Ever free relatives crosslinguistically. *Proceedings of Sinn und Bedeutung* 22/2. (ZASPiL 61). Ur. Uli Sauerland et al. Berlin: ZAS. 375–392. <https://semanticsarchive.net/Archive/GE4MWViN/Simik.pdf> (8. 10. 2024).

Branislava VIČAR, 2011: *Parenteza v novinarskem in parlamentarnem diskurzu*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.

Jože TOPORIŠIČ, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: CZ.

Jože TOPORIŠIČ, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Andreja ŽELE, 2001: *Vezljivost v slovenskem jeziku*. (Linguistica et philologica). Ljubljana: ZRC SAZU.

Andreja ŽELE, 2014: *Slovar slovenskih členkov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Andreja ŽELE, 2016: Odvisniki v slovenščini: vsebinski odvisniki in nepravilni prislovnodoločilni odvisniki. *Slavistična revija* 64/2, 81–94.

Andreja ŽELE, 2017: Razmerje osebek proti osebkov odvisnik v slovenskih povedih. *Slavistična revija* 65/1, 81–97.

SYNTACTIC AND SEMANTIC ANALYSIS OF CLAUSES INTRODUCED BY SLOVENIAN *KOLI*-PRONOUNS

The paper presents an analysis of Slovenian relative clauses with introductory *koli*-pronouns (e.g. *kdorkoli* ‘whoever’, *karkoli* ‘whatever’), which are morphologically marked by the *ever*-like suffix *-koli*. The basis for the syntactic classification of relative clauses with introductory *koli*-pronouns (*koli*-clauses) is the classification of Slovenian subordinate clauses introduced by Gabrovšek (2023b, 2024b) and adopted by Gregorčič (2021, 2023). The paper discusses the syntactic functions of a wide range of *koli*-clauses attested in the Corpus of Written Standard Slovenian *Gigafida 2.0*, showing that these can be both nominal and adverbial clauses, functioning as subjects, objects, subject complements, object complements or adverbial adjuncts. The paper also draws attention to the disjunct- and conjunct-like behaviour (Quirk et al. 1985) of *koli*-clauses whose main informative focus is on showing the speaker’s attitude, or their perception of logical connections between clauses or larger units of text. These have a more peripheral syntactic function than other *koli*-clauses and are often found in elliptical constructions. Furthermore, the common semantic properties displayed by *koli*-clauses are presented, which are parallel to those observed by Šimík (2018) and Szabolcsi (2019) for languages other than Slovenian.
